

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

יום הכיפורים - פר' האיזינו תש"פ | גליון מס' 156

החולה ביום הכיפורים

על חשיבות פיקוח נפש הדוחה כל המצוות | האם החולה רשאי להסתכן ולצום? | חולה המחוייב לאכול ביום הכיפורים - האם צריך כפרה? | האם אדם רשאי לסמוך על הנס ולא להיוועץ ברופא ולהתרפאות? | רופא שאינו משומרי התורה והמצוות האם נאמן? | מהם שיעורי אכילה המותרים לחולה ביום הכיפורים? | ומהו זמן השהייה ביניהם? | הרופא והחולה - למי שומעים?

לנפשותיכם אדרוש", "ואל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז טז). ואינו דומה לדבר הנוגע בכבוד השם יתברך שכתב בסמ"ק שאדם יכול לוותר על נפשו, 'הרג ואל יעבור', שעל כך נאמר "ובכל נפשך" (דברים ו ה), אפילו שואלין ממך את נפשך. אך לא כן בספק נפשות מחמת איסור שבת ויום הכיפורים, שפיקוח נפש דוחה אותם. ובאהבת השם אותנו וחפץ לזכותינו בתורה ובמצוות לעולם הבא, הזהירנו על בריאותינו, להיות מקיימים לפניו בגוף חזק ובריא ולעבודו בעולם הזה ולזכותינו לעולם הבא, שנאמר "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", והובא דבריו באליה זוטא (סי' תריח סק"ב), ובבאר היטב (שם סק"ג), והוסיפו בשם שו"רי כנה"ג שחולה שיש בו סכנה ורוצה להחמיר על עצמו ולצום, מאכילין אותו בעל כרחו.

חולה המחוייב לאכול ביום הכיפורים - האם צריך כפרה?

וכן פסק במשנ"ב (סי' תריח סק"ה), וסיים שכתבו הפוסקים שבמקום שמאכילין אותו אין צריך כפרה על זה, דאונס רחמנא פטריה, וכל שכן כשאכל או שתה פחות פחות מכשיעור, אין צריך כפרה. וכפרה צריך על חטא שנעשה בשוגג, אבל באונס הרי התורה פטרה אותו. ויתירה מכך מבואר בירושלמי (יומא פ"ח ה"ה) שהשואל אם מותר לחלל שבת ויום הכיפורים במקום אפילו ספק פיקוח נפש, וכגון שהתרחש אירוע רפואי, ורץ לחכם לשאול האם מותר לחלל שבת ויום הכיפורים, הרי זה שופך דמים, שכן עד שהוא הולך לשאול וחוזר, החולה מסתכן, והזריז הרי זה משובת. וכן כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' סז ותמד) שחלילה לחולה להחמיר על עצמו להתענות ביום הכיפורים, אם הרופאים חוששים שיבוא לידי ספק סכנה על ידי כך, ושהמחמיר על עצמו הרי הוא מתחייב בנפשו.

האם אדם רשאי לסמוך על הנס ולא להיוועץ ברופא?

הגאון רבי יהודה עייאש בספרו שבט יהודה (סי' שלו) כתב שעל החולה וקרוביו מוטל חיוב לחזר אחר הרופא המובהק ביותר, ואחר התרופות שמועילים לרפואתו של אותו חולי, והמתעצל בדבר ואומר שה' ישלח דברו וירפאהו, אין דעתו בזה אלא דעת שוטים,

שאלה: כידוע חולה שיש בו ספק סכנה, חייב לאכול ביום הכיפורים ופטור מלצום. מה הדין כשהרופא אומר שצריך הוא לאכול, ואילו החולה אומר שמרגיש שאינו צריך לאכול ויכול לצום, האם צריך לשמוע לרופא או לא? וכמו כן, רופא שאינו משומרי התורה והמצוות שאומר לחולה שצריך הוא לאכול, האם יש לו נאמנות?

פיקוח נפש דוחה כל המצוות

תשובה: בגמרא (יומא פה ע"ב) למדו חז"ל שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות שבתורה, שנאמר (ויקרא יח ה): "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ודרשו "ולא שימות בהם", שתורתנו הקדושה תורת חיים היא. רצון התורה שנחיה, "למענך אלוקים חיים". ולכן אם יש אפילו ספק פיקוח נפש, הרי זה דוחה את כל המצוות שבתורה. ולשון הרמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"ג): "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, וכמו שנאמר (משלי ג יז) 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'. ואילו האפיקורסים האומרים שאסור לחלל שבת אפילו במקום פיקוח נפש, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל כ כה) 'גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם'."

האם החולה רשאי להסתכן ולצום?

הרמב"ן (מלחמות ה', סנהדרין עד ע"ב, ובספרו תורת האדם דף יא ע"ב) כתב שאין שום חסידות לחולה שיש בו סכנה להחמיר על עצמו, שלא יחללו עליו שבת או שלא לאכול ביום הכיפורים, ואדרבה, המונע עצמו הרי זה מתחייב בנפשו, שנאמר (בראשית ט ה): "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", וכפי שדרשו בגמרא (בבא קמא צא ע"ב) מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם. וכן כתב המאירי בחיבור התשובה (עמ' תעא) שכל המתחסד בזה ומוסר עצמו מפני כך לסכנה, הרי הוא מכלל שופכי דמים, והובא ג"כ הר"ן (יומא פג ע"ב).

גם רבינו יונה בספרו איסור והיתר (כלל ס דין ז-ח) כתב שכל מקום שאמר חז"ל שמחללין עליו שבת או יום הכיפורים או שאר איסורין, אם לא יעשה הוי כשופך דמים. ואם החולה עצמו רוצה להחמיר עליו אחרי שידוע שצריך לכך, עליו נאמר "ואך את דמכם

הרופא והחולה - למי שומעים?

וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהל' שביתת עשור ה"ח) ומרן בשו"ע (סי' תריח ס"א) שחולה שצריך לאכול, אם יש שם רופא בקי, אפילו הוא עובד כוכבים, שאומר שאם לא יאכילוהו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן, מאכילים אותו על פי הוראת הרופא. ואפילו אם החולה אומר שאינו צריך ויכול הוא לצום, שומעים לרופא. ואם החולה מרגיש שהוא בא לידי ספק סכנה, ואומר כי הוא צריך לאכול, שומעים לחולה.

ועל כן להלכה חולה שהרופא אומר שאם לא יאכל ביום הכפורים אפשר שיכבד עליו חליו ויסתכן, מאכילים אותו. ואפילו אם החולה אומר שאינו צריך לאכול, אין לו להתענות, אלא יאכל וישתה פחות פחות מכשיעור. ומאכילים אותו למרות רצונו, שהרי נאמר "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ולא שימות בהם. ונאמר "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". ואין בכך מדת חסידות כלל. ואף אם יש ספק פיקוח נפש, דוחה מצות עינוי נפש ביום הכפורים. ומצוה להסביר הדברים לחולה בטוב טעם ודעת, על ידי רבנים בעלי השפעה, שאם יחמיר להתענות, ענוש יענש בידי שמים.

שיעורי אכילה לחולה ביום הכיפורים

החולה שיש בו סכנה, או היולדת תוך ג' ימים שאסור להם לצום, אוכלים פחות פחות מכשיעור, ששיעור האוכלים לחיוב כרת הוא ככותבת הגסה [תמרה גדולה], שהשיעור הוא כשני שלישי ביצה בינונית, שהיא שיעור שמונה עשר דרהם. ולמעשה נוהגים לתת לחולה או ליולדת לאכול כשיעור שלוששים גרם לחמניה עם ליפתן [ששוקלים ומכינים אותם מערב יום הכפורים].

את השתיה צריך לשער שיעור מלא לוגמיו, כדי שישלקנו לצד אחד מפיו, ויראה כמלא לוגמיו. ומשערים הכל לפי מה שהוא אדם, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. והוא פחות מרביעית, ובאדם בינוני השיעור הוא כארבעים גרם. ויפסיק בין אכילה לאכילה כשיעור כדי אכילת פרס, לבל יצטרפו יחדיו. ובין שתיה לשתיה, מן הדין די בשהייה כדי שיעור שתיית רביעית לאדם בינוני, כפי שסתם מרן השלחן ערוך (סי' תריב סעיף י), אבל אם אפשר טוב לשהות גם בין שתיה לשתיה כדי אכילת פרס, דהיינו כתשע דקות, כמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סי' תריח ס"ח). אלא אם כן אמרו הרופאים שצריך החולה לאכול ולשתות כהרגלו, ולא די בפחות פחות מכשיעור, מאכילים ומשקים אותו כל צרכו.

ברכת השנים

יהי רצון שהקב"ה ישלח רפואה שלימה לכל חולי ישראל, שכולם יהיו בריאים לעבודתו יתברך, ונזכה כולנו להכתב ולהחתם בספר החיים והשלום, שנה טובה ומבורכת. תזכו לשנים רבות, נעימות וטובות, אמן ואמן.

והוא עתיד ליתן את הדין, והרי הלכה רווחת שמחללים שבת ויום הכיפורים לצורך פיקוח נפש ואפילו ספק, ושוחקים ומבשלים סממנים לחולה שיש בו סכנה, אף על פי שהם מלאכות גמורות שאם לא היה צורך פיקוח נפש חייבים עליהם כרת וסקילה. וכן פסק מרן החיד"א בברכי יוסף (י"ד סי' שלו) שהחולה חייב להתנהג על פי דרך הטבע, ולציית להוראות הרופא, ואסור לו לסמוך על הנס. ומכל מקום יבטח בה' שישלח דברו וירפאהו על ידי הרופא והרפואות.

ובערוך השולחן (סי' תריח ס"ד) כתב שאסור לחולה להחמיר על עצמו להתענות נגד הוראת הרופאים. ואם אינו רוצה לאכול, מאכילים אותו בעל כרחו, ומייסרים אותו בדברים, ולהודיעו שהוא מחוייב לאכול על פי התורה, ושואם לא יאכל, הוי כמאבד עצמו לדעת. וכתב שאין שום הבדל בזה בין רופא ישראל לרופא נכרי, ובין רופא איש לרופאה אשה. והם נאמנים בדבר זה, (אם אין כוונתם נגד הדת, אלא מורים על פי המקצוע שלהם, סומכים עליהם). וזה מכוון למאמר חז"ל (ע"ז נה ע"א) על הפסוק (דברים כח נט) "וחליים רעים ונאמנים", שנאמנים בשליחותם, שבשעה שמשגרים אותם על האדם, משביעים אותם שלא ילכו ממנו אלא ביום פלוני ועל ידי רופא פלוני ועל ידי סם פלוני.

וכל זה דלא כמו שכתב בשו"ת אבני נזר (ח"מ סי' קצג) שרשאי להחמיר, והסתמך על דברי האבן עזרא (פר' משפטים) שלא ניתן רשות לרופא לרפאות חולי פנימי, ושכן דעת הרמב"ן (פר' בחקותי) שברצות ה' דרכי איש, אין לו עסק ברופאים, ושכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה. ולכן העלה שרשאי החולה לבטוח בה' שירפאהו, אף על פי שיש בו סכנה. וכמו כן כתב הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' שנא) שבמקום חשש ספק סכנה מותר להחמיר על עצמו ולהתענות ביום הכיפורים שהוא מן התורה, ואם הוא אדם חשוב, ראוי שיחמיר על עצמו בדאורייתא, ולא ישמע לרופא.

אולם אחר אלף המחילות, דבריהם תמוהים, שהרי מבואר בדברי הרמב"ן ורבינו יונה והמאירי והר"ן הנ"ל שבמקום חשש סכנה, אסור לחולה להחמיר על עצמו ולהתענות ביום הכיפורים, והוא בגדר מאבד עצמו לדעת. ומה שכתב הרמב"ן, שכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, הנה בזמן הזה שנסתם כל חזון, ונפסקה הנבואה מישראל, מודה הרמב"ן שמחוייבים להתנהג על פי עצת הרופאים, וכמבואר בגמרא (יומא פג ע"א) שאם הרופא אומר שצריך החולה לאכול ביום הכיפורים, והחולה אומר שאינו צריך, שומעים לרופא, ומאכילים אותו. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (דף ז ע"ד). ובספר חובת הלבבות (שער הבטחון שער ד) כתב שאסור לסמוך על הנס בזה, שמא אינו ראוי להעשות לו נס, ונמצא מתחייב בנפשו, ואפילו אם עושים לו נס, מנכים לו מזכותיו (שבת לב ע"א). לפיכך צריך להתנהג בזה על פי דרך הטבע.

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

להנצחות (להצלחות, לרפואות ולעילוי נשמות) ולקבלת הגליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות ©